

УДК 327.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.22>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФРОНТ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ 2022

Анна Руднева

*Запорізький національний університет,
факультет соціології та управління, кафедра політології
вул. Жуковського, 66, 69600, м. Запоріжжя, Україна*

Юлія Мальована

*Запорізький національний університет,
факультет соціології та управління, кафедра політології
вул. Жуковського, 66, 69600, м. Запоріжжя, Україна*

У статті досліджено особливості інформаційної складової російської агресії в реаліях російсько-української війни з використанням широкого арсеналу маніпулятивних, пропагандистських методів та прийомів, кібератак, дезінформації, тощо. Серед основних інформаційних впливів РФ на світовий простір проаналізовано наступні наративи та меседжі: вплив на закордонні експертні середовища, використання закордонних ЗМІ, лідерів думок, журналістів, політичних діячів; перекладання провини за розв'язування агресії проти України на США, НАТО, звинувачення Європи у постачанні зброї Києву; наратив недовіри санкцій проти РФ, шкідливості санкцій для країн, які їх запровадили; підлив іміджу України в очах світової спільноти через розповсюдження кожного дня різних фейків, дезінформації, маніпуляцій у інформаційному просторі; маніпулювання «ядерним питанням», просування наративу про можливість застосування РФ ядерної зброї проти України/Заходу.

Серед основних впливів РФ на український інформаційний простір досліджено наступні наративи та меседжі: розпалювання ворожнечі в Україні між владою та населенням, маніпулювання темою «зради»; цілеспрямована кампанія терору та залякування українських дипломатичних. Заперечення української культури, приниження національних здобутків, традицій, історії, переписування історичного минулого України та нав'язування комплексу «меншовартості», абсурдних цілей вторгнення під гаслами «денацифікації» і «демілітаризації», навішування ярликів «нацизму».

Серед основних інформаційних впливів РФ на власне населення проаналізовано: виправдання війни, покладання вини за розв'язування агресії проти України на США, щоб підтримати мовчазне схвалення агресії серед населення РФ; маніпулювання почуттям сорому; згуртування навколо образу «зовнішнього ворога».

Зроблено висновок, що для української держави при всіх негативних наслідках війни сформувалися найбільш значні перспективи та умови в інформаційному просторі з моменту набуття незалежності.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційна політика, інформаційний вплив, інформаційний простір, імідж держави, війна, збройна агресія, фейк, маніпуляція, дезінформація, пропаганда.

Актуальність дослідження. Безпрецедентне вторгнення РФ на територію України, порушення територіальної цілісності, безпеки, національного суверенітету, розв'язання країною-агресором збройного конфлікту супроводжується не менш агресивною інформаційною війною, яка почалася задовго до повномасштабного фізичного вторгнення 24 лютого.

В умовах розв'язання військового конфлікту з боку східного сусіда-агресора, починаючи з 24 лютого 2022 року, посилилась інформаційна складова національної безпеки України. Військове втручання РФ на територію нашої держави характеризується загостреною боротьбою як на рівні відкритого збройного протистояння, так і на рівні інформаційно-психологічної боротьби з використанням широкого арсеналу маніпулятивних, пропагандистських методів та прийомів, кібератак, дезінформації, захопленням інформаційного простору на окупованих територіях тощо.

Варто відмітити агресивний характер інформаційної політики РФ поряд із веденням фізичної війни з використанням озброєння різного рівня, що значно посилює актуальність інформаційної політики та інформаційної безпеки України як одного з факторів збереження національної безпеки, підтримки національної єдності та захисту іміджу держави на міжнародній арені.

Особливістю розв'язаної РФ війни є її багатоаспектний характер, тому що протистояння відбувається одночасно в декількох площинах та має багато цілей, різних об'єктів впливу, що звісно ускладнює боротьбу нашої держави з країною-агресором. Окрім територіального аспекту, бажання загарбати якомога більше територій України, порушення цілісності та суверенітету нашої держави, економічного аспекту – прагнення підірвати економіку України, вразити енергетичну інфраструктуру, порушити роботу промислового сектору, сільськогосподарської галузі, тим самим викликати гуманітарну катастрофу, мають місце й інформаційно-психологічні, кібернетичні, іміджеві, ціннісні, геополітичні аспекти протистояння, як у межах України, так і на світовій арені.

Метою статті є аналіз особливостей інформаційної війни РФ по відношенню до України, світової спільноти, власного населення, та як ці процеси позначаються на стані України та її іміджі у геополітичному просторі.

Досліджуючи актуальні події російського вторгнення на територію нашої держави, можемо визначити, що інформаційна війна РФ має чіткі вектори впливу: спрямовані на зовні – на світове співтовариство загалом, на українське населення та владу; всередині країни – на власне населення.

Інформаційні впливи РФ на світовий простір. Меседжі, які спрямовані на світову спільноту, мають за мету підірвати імідж України, зменшити підтримку фінансову, військову, дипломатичну, гуманітарну з боку демократичного світу, через впливових політичних лідерів просунути ідею завершення війни на умовах РФ тощо. Від того, як за кордоном сприймають події в Україні, імідж нашої держави, залежить і рівень військової, політичної, фінансової, гуманітарної, дипломатичної підтримки, і обсяги допомоги, і масштаби запроваджених проти агресора санкцій.

Як елемент інформаційно-психологічної війни практикується використання виступів іноземних «експертів», наприклад, просування наративу про велич РФ через італійського генерала Леонардо Трикаріко, через якого РФ вдається до ядерного шантажу світу та закликів України до перемовин і капітуляції. На думку Л.Трикаріко, «допомога Україні може спровокувати Росію на застосування зброї масового ураження» [1]. Також варто згадати використання РФ американського історика Т. Мокаїтіса для просування ідеї про проксі-війну НАТО проти Росії, а також ветерана американської розвідки П. Пілара для нав'язування думки, що «приниження» Росії санкціями закине світ у газову пастку, який у світовому інформаційному просторі закликає країни Заходу піти на поступки РФ та зупинити нову «холодну війну»; оглядача The Washington Post Д.Ігнатіуса для просування риторики, що процес російських бомбардувань інфраструктури схожий на тактику у Чечні, де було зруйновано велику кількість міст, що саме до такого сценарію мають бути готові українці.

Ще одним прикладом слугує просування у грудні 2022 року ідеї, що колективний Захід все більше підштовхує Україну до «замороження» воєнного конфлікту, навіть якщо доведеться віддати частину своїх територій. Начебто «Захід» зацікавлений в тому, щоб Україна виступала інструментом для завдання шкоди РФ. Однак, за словами генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга у інтерв'ю Financial Times, саме Росія є тією країною, що прагне «заморозити» конфлікт взимку 2022–2023 р. з метою перегрупування та відновлення ресурсів, щоб мати змогу відновити сили й спробувати здійснити більший наступ навесні [2]. Зазначена риторика спрямована на те, щоб посіяти сумніви у допомозі та підтримці країнами Заходу української сторони, для того, щоб підірвати довіру та водночас виграти для себе час для відновлення ресурсів взимку.

Одна з тем, яку постійно просувають пропагандисти РФ – це недовіра, марність, безрезультатність застосування санкцій щодо Росії, які нібито не мають ніякої стримуючої дії для великої держави. Навіть, навпаки, відкривають нові перспективи та можливості, енергетичні перспективи, пов'язані зі зміною європейських партнерів на азійських. Поряд з даною риторикою водночас відбувається маніпулювання енергетичними ресурсами, шантажування та намагання примусити країни Заходу зняти санкції з РФ.

Відбувається підрив іміджу України в очах світової спільноти через розповсюдження кожного дня різних фейків, дезінформації, маніпуляцій у інформаційному просторі, наприклад:

- фейки щодо «злочинів» української армії (фейк «укронацисти стратили двох цивільних в Бахмуті», як і про розп'ятого хлопчика у 2014 році; фейки про збиті над Енергодаром безпілотники, до яких ніби-то ЗСУ прикріпили боєголовки з вибуховою речовиною та запустили по ЗАЕС);

- фейки щодо «західних найманців та нацистів» (виправдання авіаудару по о.Хортиця у квітні 2022 року тим, що на острові була база нацистів з Галіції та західних найманців);

- маніпулювання історичною пам'яттю (щодо історичної спадщини та походження України), використання лінгвістичних методів та засобів, прийомів маніпулювання (використання ярликів «фашист», «нацист», «укронацист», «неонацистський режим у Києві», які розпаковують історичну пам'ять щодо терору, пов'язаного зі злочинами у минулому нацистського режиму у Німеччині, наприклад, вживання слів «геноцид» та «**нацист**» зросло напередодні вторгнення РФ в Україну).

Перманентно спостерігається маніпулювання «ядерним питанням», просування нарративу про можливість застосування РФ ядерної зброї проти України/Заходу. Меседжі щодо використання ядерної зброї РФ просуваються як у інформаційному просторі, так і підкріплюються фактичною окупацією Запорізької АЕС, шантажування ядерною загрозою. Крізь призму ядерного шантажу ми можемо побачити бажання російської влади виторгувати для себе більше сильних аргументів у «переговорах» з українською стороною, з країнами Заходу, залякування, підтримка постійної психологічної напруги населення України та світу загалом, водночас, за такими діями ховається страх, слабкість та підлість правлячого режиму РФ. Наприклад, просування через The Washington Post нарративу, що спроба України повернути Крим може спровокувати в.путіна застосувати ядерну зброю. Метою є навіювання українцям думки про те, що повернення втраченої території несе в собі ядерну загрозу: «Видання The New York Post стверджувало, що в.путін готує потужну ядерну ракету «Ярс», здатну вразити США та Велику Британію. Метою маніпуляції є поширення думки про те, що подальша допомога країн Заходу робить їх «законною ціллю для російського удару» [3]. Зазначена маніпуляція спрямована на те, щоб світ

поступово відмовився від допомоги Україні, та водночас змусити українську сторону припинити чинити опір російській агресії.

Інформаційні впливи РФ на Україну. Розпалювання ворожнечі в Україні між владою та населенням, маніпулювання темою «зради», розкрадання державних коштів, ненависті між східною та західною частинами країни, як за настановами Сунь-Цзи у «Мистецтві війни»: підривайте престиж вождів противника і виставляйте їх на ганьбу народу, розпалюйте сварки і зіткнення серед народу ворожої країни, залучайте відомих постатей супротивника в злочинні заходи, підривайте віру народу ворожої країни в своїх богів і свої звичаї, будьте щедрі на обіцянки і подарунки для покупки відомостей і спільників, використовуйте допомогу найпідліших і мерзенних людей. Зокрема, розповсюдження дезінформації стосовно існування конфлікту між Головнокомандувачем ЗСУ В. Залужним та генералом О. Сирським, якого підтримує Офіс Президента, при цьому О. Сирський начебто у майбутньому може замінити В. Залужного.

Заперечення української культури, приниження національних здобутків, традицій, історії, переписування історичного минулого України та нав'язування комплексу «меншовартості», абсурдних цілей вторгнення під гаслами «денацифікації» і «демілітаризації», навішування ярликів «нацизму». При цьому даний наратив просувається не тільки в Україні, у закордонних ЗМІ, а також для формування стійкого уявлення про «неонацистський режим у Києві» у свідомості населення РФ. Провідна лінія пропаганди із початку війни: нацисти ховаються за спинами мирних мешканців, беруть їх в заручники, звідси і смерті цивільних.

Цілеспрямована кампанія терору та залякування українських дипломатичних установ за кордоном як метод інформаційно-психологічної війни: низка українських посольств у 15 країнах світу отримали у листопаді-грудні 2022 погрози різного типу – листи-бомби, фальшиві листи-бомби або листи, що містили частини тварин, наприклад очі корови чи свині. Загалом 33 випадки у 17 країнах: Австрія, Ватикан, Греція, Данія, Іспанія, Італія, Казахстан, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, США, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія (28 закривавлених пакунків, 2 фейкових замінування, 1 випадок вандалізму та 1 замах на теракт). На всіх конвертах зазначається одна й та ж сама адреса відправника: автосалон Tesla в німецькому містечку Sindelfingen. Відправлення відбувалося із поштових відділень, які не були обладнані системами відеоспостереження. Виконавці кампаній терору вживали заходів, щоб не залишити на пакунках слідів своїх ДНК, що вказує на професійний рівень втілення цих акцій [4]. Варто відмітити, що кампанія терору проти українських дипломатів безпрецедентна за своїми масштабами не лише в контексті України, але і на світовому рівні.

Водночас для української держави при всіх негативних наслідках війни сформувалися найбільш значні перспективи та умови в інформаційному просторі з моменту набуття незалежності. Про Україну дізнався весь світ, про Україну говорять, а головне – Україну чують і хочуть слухати. Тому для нашої держави це шанс заявити про себе, свої цінності, традиції, історію, сформувати новий імідж в інформаційному просторі. Це яскраво засвідчили результати грудневого візиту голови української держави В. Зеленського до США та резонанс, який викликала ця подія у світовому інформаційному просторі.

Імідж України до моменту розв'язання РФ війни асоціювався з «країною-жертвою» з високим рівнем корупції у вищих ешелонах влади, з низькою інвестиційною привабливістю, нестабільним соціально-політичним кліматом. Проте сьогодні ми маємо зовсім інше сприйняття нашої держави, яка асоціюється з сучасним Давидом, який долає пекельного Голіафа. Іміджева кампанія Bravery, ініційована Міністерством цифрової

трансформації України, сприяла значній трансформації уявлення про нашу державу у сприйнятті світової спільноти. «Сміливість» стала тим меседжем і водночас національним ресурсом, який заклав основи для нового позиціонування України на міжнародній арені, викристалізування ідентичності для власного населення та згуртування навколо ідеї перемоги, миру та свободи.

Інформаційні впливи РФ на власне населення. Сенси, нарративи, які агресор формує у свідомості власного народу, впливи на громадську думку:

1. Виправдання війни, покладання вини за розв'язування агресії проти України на США, щоб підтримати мовчазне схвалення агресії серед населення РФ. Це війна не з Україною, а з колективним Заходом, на чолі з НАТО, які хочуть захопити родючі й багаті слов'янські землі, послабити Росію, призвести до зростання цін на зерно, енергоресурси (продукцію традиційного американського експорту). Тому дії РФ – це превентивні заходи, щоб не допустити вторгнення військ НАТО на територію РФ. Зокрема, экс-президент РФ Д. Медведєв заявив, що сумнівається у запевненнях НАТО щодо того, що Альянс не воює з РФ: «НАТО фактично оголосило Росії гібридну війну і постачає Україні величезні обсяги озброєнь, проте сам Альянс продовжує стверджувати, що не має наміру воювати з Росією... Керівники натовських країн в один голос співають, що їхні країни та весь блок не воюють із Росією. Але всі добре розуміють, що все інакше» [5].

Також, щоб підготувати російське суспільство до затяжної загарбницької війни, за висновками Інституту вивчення війни (ISW), лідер країни під час зустрічі з Радою при Президентові РФ з розвитку громадянського суспільства та прав людини 7 грудня 2022 зазначив, що «спецоперація» в Україні може бути «тривалим процесом», а придбання нової території – суттєвим результатом для Росії. Путін вигідно порівняв себе з російським царем Петром Великим, зазначивши, що Росія тепер контролює Азовське море, за яке воював і Петро Великий (апелювання до історичної пам'яті та символізація себе з великим імператором). Це звернення до російської імперської історії явно зображує нинішні путінські цілі в Україні як відверто імперіалістичні й досі максималістські. Путін змушує російську аудиторію очікувати затяжної війни, яка виснажує в Україні, яка, як і раніше, спрямована на завоювання додаткових українських територій [6]. При цьому путін додав, що «війну було розпочато не нами, а у 2014 після державного перевороту в Україні. Її було розпочато українською тоді владою, яка прийшла в коридори цієї влади за допомогою цього самого держперевороту, для придушення волевиявлення громадян, які проживали на Донбасі» [7]. У зазначеному виступі ми можемо бачити втілення правил пропаганди Й. Гебельса, зокрема звеличувати вождів і народ, постійно підтримуючи високий градус ідеологічного пафосу та істерії, що знову ж таки забезпечує мовчазну підтримку терору РФ у нашій державі.

2. Маніпулювання з соціально-психологічним механізмом – почуттям сорому. Російське суспільство – це суспільство сорому, а не вини. Почуття вини – внутрішнє, яке спирається на особисті цінності, настанови, переконання, не потребує участі іншого, сором, навпаки – це внутрішньо-зовнішнє переживання, критерії сорому визначаються складеними та нав'язаними так званими «нормами суспільства». Тобто сором – це розходження між ідеальним образом себе та соціальною репрезентацією. І саме через цей соціальний механізм влада будує меседжі для свого суспільства, викликаючи сором у жінок, що її чоловік, син, батько не хочуть воювати за Родину, та відповідно у чоловіків – що це за чоловік, який не воює за державу. Тобто сором виникає після того, як інший (людина, суспільство, держава) відмовляється від утвердження вашої цінності,

«нормальності». Для російського суспільства отримати свою ідентичність, визнання, підтвердження своєї величч, і через це уникнути сорому в умовах війни виражається у спробі суб'єктивуватись через насилля, отримати доказ свого існування через владу руйнування, щоб сформувати свою інакшу ідентичність, проте яку саме – незрозуміло. І на практиці ми маємо, що росіяни намагаються самоствердитись через насилля та владу, бо що може бути більшим проявом влади ніж повне руйнування, знищення людей, інфраструктури, бізнесу, економіки, особливо в умовах підігрівання владою та ЗМІ почуття ненависті до тих, хто живе як виявилось краще, в матеріальному, ціннісному, демократичному сенсі.

3. Згуртування власного населення навколо образу «зовнішнього ворога» – ця технологія дозволяє набагато простіше консолідувати суспільство всередині, при цьому РФ завжди може скинути власні проблеми та прорахунки, виправдати безпрецедентні військові витрати діями «Заходу». Класична технологія авторитарних та тоталітарних режимів, спрямована на мобілізацію населення проти «образу» зовнішнього ворога, виконує водночас декілька функцій – ще більша авторизація та узурпація влади з боку правлячого режиму, знищення демократичних традицій у прийнятті законів та управлінні суспільством, згортання прав і свобод людини і громадянина, подолання опозиційних настроїв, сепаратистських тенденцій, забезпечення мовчазного схвалення війни тощо.

Висновки. Таким чином, інформаційна політика України в умовах війни з РФ вимагає багатокомплексного та системного підходу, що включає врахування необхідності інформаційно-психологічного захисту особистості, суспільства загалом, держави та позицій України на міжнародному просторі. Подальші дослідження спрямовані на аналіз динаміки інформаційного впливу РФ на інформаційний простір України в умовах затягування військового конфлікту.

Список використаної літератури

1. Італійський генерал закликає ЄС відмовитися від «божевільної ідеї» виграти війну в Україні – ЦПД при РНБО. *УНН*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1978579-italiyskiy-general-leonardo-trikariko-zaklikaye-yes-vidmovitis-vid-bozhevilnoyi-ideyi-vigrati-viynu-v-ukrayini-tsentr-protidiyi-dezinformatsiyi> (дата звернення: 26.05.2022).
2. NATO Secretary General: «Russia trying to freeze Ukraine conflict». *NATO*. 07 Dec. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_209981.htm (дата звернення: 9.12.2022).
3. Центр протидії дезінформації при РНБО України : Пропаганда кремля намагалася просувати наратив про «можливість застосування рф ядерної зброї проти України/Заходу». *АрміяINFORM*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/19/propaganda-kremlya-namagalasya-prosuvaty-naratyv-pro-mozhlyvist-zastosuvannya-rf-yadernoyi-zbroyi-proty-ukrayiny-zahodu/> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Коріновська А. МЗС: погрози отримали українські дипломати в 15 країнах. Адреса відправника посилка – автосалон Tesla. *Суспільне новини*. 7 грудня 2022. URL: <https://suspihne.media/333504-mzs-pogrozi-otrimali-ukrainski-diplomati-v-15-krainah-adresa-vidpravnika-posilok-avtosalon-tesla/> (дата звернення: 15.12.2022).
5. Робейко О. У Росії перерахували цинічні «воєнні цілі» в Україні. *УНІАН*. 16.12.2022. URL: <https://www.unian.ua/war/u-rosiji-pererahuvali-cinichni-voyenni-cili-v-ukrayini-12080481.html> (дата звернення: 18.12.2022).
6. Hird K., Bailey R., Barros G., Williams M., Klepanchuk Y. Russian Offensive Campaign Assessment, December 7. *Institute for the Study of War*. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-7> (дата звернення: 10.12.2022).

7. Путін заявив, що «спецоперація» в Україні може бути тривалою. *Слово і діло: аналітичний портал*. 7 грудня 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/07/novyna/polityka/putin-zayavyv-speczoperacziya-ukrayini-mozhe-buty-tryvaloyu> (дата звернення: 12.12.2022).

INFORMATION FRONT OF RUSSIAN AGGRESSION IN UKRAINE 2022

Anna Rudnieva

*Zaporizhzhya National University,
Faculty of Sociology and Management, Department of Political Science
Zhukovsky str., 66, 69600, Zaporizhzhya, Ukraine*

Yulia Malovana

*Zaporizhzhya National University,
Faculty of Sociology and Management, Department of Political Science
Zhukovsky str., 66, 69600, Zaporizhzhya, Ukraine*

The article examines the features of the information component of Russian aggression in the realities of the Russian-Ukrainian war using a wide arsenal of manipulative, propaganda methods and techniques, cyber attacks, disinformation, etc. The vectors of the informational influence of the Russian Federation are determined, aimed at the external – at the world community as a whole, at the Ukrainian population and authorities, within the country – at its own population.

Among the main information influences of the Russia on the world space have been analyzed the following narratives and messages: Russian influence on foreign expert environments, the use of foreign media, opinion leaders, journalists, politicians; shifting the blame for the resolution of the aggression against Ukraine to the USA, NATO, accusing Europe of supplying weapons to Kyiv; the narrative of the ineffectiveness of sanctions against the Russia, the harmfulness of sanctions for their countries; undermining the image of Ukraine in the eyes of the world community due to the spread of various fakes, disinformation, manipulations in the information space every day; manipulation of the «nuclear issue», promotion of the narrative about the possibility of the Russian Federation using nuclear weapons against Ukraine/the West.

Among the main information influences of the Russian Federation on the Ukrainian information space, the following narratives and messages have been studied: incitement of hostility in Ukraine between the authorities and the population, manipulation of the topic of «treason»; targeted campaign of terror and intimidation of Ukrainian diplomatic institutions abroad as a method of information-psychological warfare. Denial of Ukrainian culture, humiliation of national achievements, traditions, history, rewriting of the historical past of Ukraine and the imposition of an «inferiority» complex, absurd goals of invasion under the slogans of «denazification» and «demilitarization», labeling «nazism».

Among the main informational influences of the Russian Federation on its own population, the following are analyzed: justifying the war, blaming the United States for unleashing aggression against Ukraine in order to support the tacit approval of aggression among the population of the Russian Federation; manipulation of shame; rallying around the image of the «external enemy».

It is concluded that for the Ukrainian state, with all the negative consequences of the war, the most significant prospects and conditions in the information space have formed since independence.

Key words: information war, information policy, information influence, information space, state image, war, armed aggression, fake, manipulation, disinformation, propaganda.